

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
QO‘QON DAVLAT UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”

Qo‘qon davlat universiteti

rektori D. Sh.Xodjayeva

30-iyun 2025-yil

ELEKTRON KUTUBXONA VA ELEKTRON KATALOG
FANI O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	300 000	- Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot.
Ta’lim sohasi:	320 000	- Jurnalistika va axborot.
Ta’lim yo‘nalishi:	60320400	- Kutubxona-axborot faoliyati (kutubxonachilik va bibliografiya)

Qo‘qon– 2025

Fan/modul kodi ELKUTEKT 200114	O'quv yili 2025/2026	Semestr 5-6-7	ECTS-Kreditlar 20	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili o'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 6	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Elektron kutubxona va elektron katalog	300	300	600
2.	I.Fanning mazmuni Ushbu dastur elektron kutubxona va elektron katalog yaratish asoslarini, asosiy jarayonlarini, kutubxona axborot muassasalari faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni, o'ziga hos xususiyatlari, shuningdek, kutubxona-axborot faoliyatida shuningdek, dastur zamonaviy axborot-kutubxona faoliyatini rivojlantirishning huquqiy asoslarini, qonuniyatlarini va o'ziga xos xususiyatlari, tamoyillari va shakllarini qo'llash masalalarini qamrab oladi. "Elektron kutubxona va elektron katalog" mustaqil kurs maqomida o'tilishi, hamda ushbu sohada bo'layotgan o'zgarishlar, ularning turlari, hamda ish faoliyatini o'rganish bilan bog'liq. Shuning uchun ushbu fan asosiy umumkasbiy fan hisoblanishi, sohaning amaliy jihatlarini o'rganishning ajralmas qismiga aylanishi. O'quv fanining maqsadi va vazifalari "Elektron kutubxona va elektron katalog" fanining asosiy maqsadi talabalarga elektron kutubxonalar va elektron kataloglarning tashkil qilinishi va uslubiyoti, tizimi, nazariyasi bo'yicha fanning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o'rgatishdan iborat, ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarning nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, ijtimoiy hodisa va jarayonlarga uslubiy hamda dunyo'qarishni shakllantirish vazifalarini bajarishini o'rgatadi. Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalami nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, ijtimoiy hodisa va jarayonlar haqida uslubiy ko'nikma hamda dunyoqarishni shakllantirish vazifalarini bajaradi. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:			

1-mavzu. Elektron kutubxona asosiy tushuncha va tamoyillar. Internetning kutubxona xizmatlaridagi roli, veb-texnologiyalar, onlayn kutubxona tizimlari. (du.ac.bd)

Elektron kutubxona haqida tushuncha, vazifalari. Elektron kutubxonala mi yaratish, ulardan foydalanish va rivojlantirish. "Elektron kutubxona" ning ta'riflari. Elektron kutubxonalarga nisbatan qidiruv tizimlari va portallar.

2-mavzu. Elektron kutubxonalar: shakllanish bosqichlari, yaratilish maqsadlari va tuzilishi.

Elektron kutubxonaning axborot- kutubxona fondini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari. Elektron axborot-kutubxona resurslarini tayyo'rlash va qayta ishlashga qo'yiladigan umumiy talablar. Elektron kutubxona yaratish bosqichlari.

3-mavzu. Elektron resurslar. (resurslarni jamlash, yaratish va saqlash

Elektron resurslarni tanlash. Elektron materiallarni yig'ish va litsenziyalash. Elektron materiallarga texnik xizmat ko'rsatish. Kutubxonalararo obuna va hujjatlarning elektron formati. Elektron resurslarni tuzish va saqlashning asosiy usullari.

4- mavzu. Elektron resurslarni arxivlash va saqlashni ta'minlash

Elektron hujjatlarini uzoq muddatli saqlash zarurati. Ma'lumotlarni saqlashning ishonchiligi. avfsizlikning texnologik jihatlari. Elektron ma'lumotlarni saqlashni ta'minlashning tashkiliy usullari.

5-mavzu. Elektron resurslar yaratish va foydalanishning huquqiy jihatlari

Elektron resurslarni yaratish va foydalanishda mualliflik huquqini himoya qilish bo'yicha muhim omillar. Elektron fondlarga ega ARM, ARM va kutubxonalarda mualliflik huquqi masalalari. Elektron kutubxonalarda asardan foydalanishda mualliflikning favqulodda huquqi.

6-mavzu. Jahon elektron axborot resurslari va ochiq foydalanish manbalari

Ochiq resurslar. Elektron axborot resurslaridan ochiq foydalanish shartlari. Ochiq foydalanishning asosiy afzalliklari. O'zbekistonda ochiq elektron resurslardan foydalanish.

7-mavzu. Dunyo mamlakatlari ilmiy-ta'limiy manbalari xaqida sharhlar
Muhim elektron ilmiy-ta'limiy axborot manbalarining qisqacha tahlili. Alekxander Street Press. American Chemical Society. American Physical Society. American Psychological Association. Annual Reviews. Elsevier Books. Ensiclopedia Britannica. Questel Patent. Science Direct.

8-mavzu. Elektron kutubxonalarni shakllantirishda tashkiliy ta'minotning o'rni va ahamiyati

Elektron kutubxona xarakteristikalarini. Texnik ta'minot. Uslubiy va huquqiy ta'minot. Tashkiliy ta'minot (TT). Elektron kutubxona tashkiliy ta'minotning aspektlari.

9-mavzu. Rivojlangan xorijiy mamlakatlarda elektron kutubxonalarning tashkiliy ta'minotini yaratishga qaratilgan ishlar.

Rivojlangan mamlakatlarda milliy kutubxonalar zamonaviy tashkiliy ta'minotining holati. Milliy kutubxonalar tashkiliy ta'minotining o'xshash jihatlari. Asosiy boshqaruv tarkibi. Kaliforniya elektron kutubxonasining tashkiliy ta'minoti. Chikago Universiteti elektron kutubxonasining tashkiliy ta'minoti. Rossiya milliy kutubxonasi. Rossiya oliy ta'lim kutubxonasining tashkiliy ta'minoti.

Texas universiteti elektron kutubxonasi tashkiliy ta'minoti. Elektron kutubxonada Tashkiliy ta'minotni qayta yaratishda qoyilgan vazifalar. Yuqori bosqichdagi elektron kutubxona tashkiliy ta'minoti.

10-mavzu. O'zbekiston Respublikasida elektron kutubxonalarning tashkiliy ta'minotini yaratish faoliyati

O'zbekiston respublikasi aborot-kutubxona muassasalari elektron kutubxonasi tashkiliy ta'minotlari. O'zbekiston Milliy kutubxonasi elektron kutubxonasining tashkiliy ta'minoti.

11-mavzu. Elektron kutubxonaning elektron katalogi

Elektron kataloglar tushunchasi. "Elektron katalog" ta'rifi. Elektron katalogning zarurati va samaradorligi. Elektron kataloglarning maqsadi. Yig'ma elektron katalogni shakllantirish va foydalanish.

12-mavzu. Elektron katalog axborot tizimi sifatida

Elektron kataloglar yaratish tamoyillari. Qo'llanish sohasi. Elektron katalogning funksiyalari. Kirish nuqtasi, umumiy qoidalar. Qidiruv va qidiruv natijalari.

13-mavzu. Elektron katalog ma'lumotlar bazasini yaratish texnologiyasi

Avtomatlashtirilgan kutubxona axborot tizimi (AKAT) ning (EK) elektron katalog (MB) ma'lumotlar bazasi. EK Ma'lumotlar bazasi maydonlarini yaratish.

KARMAT tizimida MARC formati maydonlarini tavsiflash.

14-mavzu. Kutubxonalarning elektron xizmatlari.

Elektron katalogga kirish. Elektron ma'lumotlar bazasi va maqolalami mavzu bo'yicha tanlash. Elektron hujjatlarni shakllantirish. Elektron pochta orqali hujjatlarni tarqatish. Internet va CD kompakt disklarda kutubxonalar axborot mahsulotlarini taqdim etish. Axborot qidiruv tizimi (AQT).

15-mavzu. Dublin yadrosi metama'lumotlari asosida ikki bosqichli kataloglashtirish usuli

Dublin yadrosining metama'lumotlar tizimi. Elektron darsliklar, qo'llanmalar, ma'ruzalar matnlariga ikki bosqichli bibliografik ishlov berish algoritmi. Avtomatlashtirilgan integrallashgan axborot-kutubxona tizimi bazasini shakllantirishda Dublin yadrosi tizimidan foydalanish.

mavzu. Mashinada o'qiladigan bibliografik yozuvlarni yaratish. **Axborot texnologiyalari:** Kutubxonalarda axborot texnologiyalarining roli va qo'llanilishi (uok.edu.pk)

16-

Klaviatura kiritish. Yozuvlar mazmunini taqdim etish sxemasi. Ma'lumotlar maydoni. Maydonlar tavsifi. Format strukturasi. Yozuv markeri va ma'lumotlar maydonlari. Maydonlar ro'yxati. Yozuv identifikatori.)

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi.

1. Elektron axborot resurslari.
 2. Elektron fondlar, arxivlar.
 3. Kutubxonalarning elektron xizmatlari.
 4. Onlayn kutubxona (internetdagi kutubxona).
 5. Elektron katalogning rivojlanish tarixi.
 6. Dunyo mamlakatlarida elektron kataloglarni rivojlanishi.
 7. Axborot qidiruv tizimi (AQT).
 8. Avtomatlashtirilgan kutubxona axborot tizimi (AKAT).
 9. Yig'ma elektron katalogni shakllantirish va foydalanish.
 10. Elektron kutubxona tashkiliy ta'minoti.
 11. Elektron axborot resurslaridan ochiq foydalanish shartlari.
 12. Elektron manbalar bilan masofaviy ishlash
 13. Ta'lim bo'yicha elektron manbalar.
 14. O'quv materiallari bilan ta'minlangan veb-saytlar.
 15. Elektron kutubxonalar uchun bepul manbalar.
 16. Internet-manzillar haqida ma'lumot.
 17. Bosma materiallarni skanerlash..
 18. Hujjatlarni elektron shaklda etkazib berish.
 19. Mashinada o'qiladigan bibliografik yozuvlarni yaratish.
 20. "UzNEL" axborot tizimi. Kataloglashtirish "Moduli».
 21. Axborot tizimida bibliografik yozuv bilan aloqa o'rnatish va to'liq matnli faylni yuklab olish.
 22. Turli bibliografik yozuvlar turlari uchun MARC ma'lumotlar yaratish.
 23. Ma'lumotlar bazalarini yaratish.
 24. Mare kutubxona formati.
 25. Elektron katalog yaratish tamoyillari.
 26. Elektron katalog ma'lumotlar bazasini yaratish texnologiyasi.
- Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akadem. guruhga bir o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi lozim. Mashg'ulotlar faol va

interfaol usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Elektron kutubxonaning tarkibiy tahlili, majburiy elementlarga bo'lgan talablari.
2. Turli xil elektron resurslarni qiyosiy tahlil qilish.
3. Raqamlashtirish loyihalarini qiyosiy tahlil qilish.
4. Raqamli loyiha uchun material tanlashda kutubxona yo'ndashuvlari.
5. Ma'lumot elektron manbalari bo'yicha tavsiyalarni tanlash va ishlab chiqish. Hujjatshunoslik.
6. Ma'lumot elektron resurslari bo'yicha tavsiyalarni tanlash va ishlab chiqish. Kutubxonashunoslik.
7. Ma'lumot elektron resurslari bo'yicha tavsiyalarni tanlash va ishlab chiqish. Mahalliy tarix.
8. Ma'lumot elektron resurslari bo'yicha tavsiyalarni tanlash va ishlab chiqish. Ilm-fan va texnologiya yutuqlari.
9. Ma'lumot elektron resurslari bo'yicha tavsiyalarni tanlash va ishlab chiqish. Muzey ishi.
10. Ma'lumot elektron resurslari bo'yicha tavsiyalarni tanlash va ishlab chiqish. Axborot texnologiyalari.
11. Ma'lumot elektron resurslari bo'yicha tavsiyalarni tanlash va ishlab chiqish. Yangi materiallar va texnologiyalar.
12. Elektron malumot resurslari bo'yicha tavsiyalarni tanlash va ishlab chiqish. Atrof-muhitni muhofaza qilish.
13. Ma'lumot elektron resurslari bo'yicha tavsiyalarni tanlash va ishlab chiqish. Tabiatdan foydalanish.
14. Ma'lumot elektron resurslari bo'yicha tavsiyalarni tanlash va ishlab chiqish. Axborot xavfsizligini ta'minlash.
15. Elektron resurslarni ruxsatsiz tajovuzdan himoya qilish.
16. Elektron kutubxonalarni shakllantirishning ijtimoiy jihatlari.
17. Elektron kutubxonaning barqaror ishlashini ta'minlash uchun zarur bo'lgan standartlarni ko'rib chiqish.
18. Elektron kutubxonalarni yaratish bo'yicha loyihalarni ko'rib chiqish.
19. Kutubxona foydalanuvchilari uchun to'liq matnli elektron jurnallar.
20. Bosma materiallarni mashinada o'qiladigan shaklga o'tkazish dasturlari haqida qisqacha ma'lumot.
21. Elektron hujjatni etkazib berish tartibini qayta ishlash va bajarish texnologiyalarini ko'rib chiqish.
22. Elektron resurslarda Intellektual mulkni himoya qilish bilan bog'liq ishlarning holati.

23. Elektron kutubxona ishi bilan bog'liq mutaxassisliklar bo'yicha o'qitish va qayta o'qitish dasturlarini ko'rib chiqish.
 24. Elektron nashrlar.
 25. Raqamli kutubxonalar, texnologiyalar, arxivlar.
 26. To'liq matnli elektron tizimlar.
 27. Elektron axborot manbalari.
 28. Doimiy xavfsizlik.
 29. Elektron katalog va retrospektiv konvertatsiy.
 30. Elektron katalogda xatoliklar muammosi.
 31. Elektron katalogda foydalanuvchi interfeysini ishlab chiqish.
 32. Elektron katalogda qidiruv interfeysini ishlab chiqish.
- Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- axborot-kutubxona faoliyati boshqarishning asosiy ilmiy -nazariy masalalari, umumiy tamoyillar, qonuniyatlar, metodologik asoslari, sohaning istiqbollari, jamiyatni axborotlashtirish xussiyatlari *haqida tasavvurga ega bo'lishi*;

- ushbu fanni o'zlashtirish davomida qo'yiladigan talablar asosida amaliy va tajriba mashg'ulotlarini bajarishlari, shuningdek fanning maqsadi, vazifasi, tamoyillari, qonuniyatlari, metodologiyasini va metodlarini, kutubxonalar tipologiyasini *bilishi va ulardan foydalana olishi*,

egallagan bilimlari asosida mustaqil fikrlash qobiliyatiga ega bolishlari va ulami amaliy muammolarini hal qilishda qo'llay olishlari, axborot-kutubxona faoliyatini boshqara olish *ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak*.

VI. Ta'lim texnologiyalari va metodiari:

- ma'ruzalar;
- amaliy ishlarni bajarish va xulosalash;
- interfaol keys-stadilar;
- blits-so'rov;
- guruhlarda ishlash;

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha test topshirish.

VIII. Asosiy adabiyotlar

1. Karimov U.F., Rahmatullaev M.A. Elektron kutubxona yaratish texnologiyasi va resurslaridan foydalanish (Matn)/ U.F. Karimov, M.A.Rahmatullaev -T.: A.Navoiy nom. O'zbekiston Milliy k-nasi nashriyoti, 2009.-82 b.ISBN-978-9943-06-280-lyu
2. Karimov U.F. Elektron bibliografik resurslar yaratish texnologiyasi va manbalari/ Mas'ul muharrirlar: M.A.Rahmatullaev, M.B.Bekmurodov; Alisher Navoiy nom. O'zbekiston Milliy k-nasi.-T.: Fan, 2006.-194 b.
3. Zemskov A. I. Elektronnie biblioteki: uchebnik dlya studentov vuzov kulturi i iskusstv i dr. visshix ucheb, zavedenii / A. L. Zemskov, Y.L.. Shrayberg. - Moskva: Libereya, 2003.-352 s.
4. Vershinin M.I. Elektronniy katalog: problemi i resheniya: ucheb.- prakt.posobie / M.I.Vershinin. SPb: Professiya, 2007. 232 s. - (Seriya "Biblioteka").
- 5.Yuldashev I.J., Nosirov. O' Kutubxona-axborot xizmati: nazariya va amaliyoti-o'quv qo'llanma. T.:2020y, 303 bet.
6. Raxmatullayev M.A., Ganiyeva B.I. Jahon axborot resurslari: darslik / M.A.Raxmatullayev, B.I. Ganiyeva; oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi; Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU.-Toshkent: Aloqachi, 2019.-180b.
- 7.Mannonov Y.O., Mavlanov K.G. Axborot-kutubxona texnologiyasi-o'quv qo'llanma, Toshkent:-Noshir.-2013-yil.-160-bet.
- 8.To'ychiyeva Sh. Kutubxonalarining innovatsion faoliyati :o'quv qo'llanma. –Qo'qon: “ART PRESS”, 2023.-109 b.
9. Berdiyeva Z. Kutubxonashunoslik: kasb-hunar kollej uchun qo'llanma, 2-nashr; Toshkent:-Ilm-ziyo.-2013.-397 b.

Qo'shimcha adabiyo'tlar

1. O'zbekiston Respublikasining axborot-kutubxona faoliyati to'g'risidagi qonuni // Xalq so'zi.2011.-14 aprel.
2. O'zbekiston Respublikasi aholisiga axborot-kutubxona xizmatlarini yanada takomillashtirish to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 7 iyundagi 4354-sonli qarori.
3. O'z DSt 1214 axborot-kutubxona faoliyati, bibliografiy. Atamalar va ta'riflar O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi. - Toshkent, 2009. 77 b. (axborot, kutubxona va nashriyot ishlari bo'yichastandardlar tizimi).
4. Yagona darajali bibliografik yo' zuvdagi ma'lumotlar tarkibi [elektron resurs]: metodik qo'llanma Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston milliy kutubxonasi
5. Teshabaeva U. O'zbekiston Respublikasi axborot-kutubxona sohasining bugungi holati va rivojlanish istiqbollari // fan, ta'lim, madaniyat va biznesda Internet va axborot-kutubxona resurslari: mat, sonf." Central Asia", 24-26 apr., 2019 y/ tuzuvchilar: A.Qilichboev, M.Komilova, U.Teshaboeva, F.Ro'zieva, A.Jo'raev. Toshkent: O'zbekiston Milliy kutub-si nashriyoti, 2019.-B.3-10. Internet saytlari 1. www.gov.uz O'zbekiston Respublikasi hukumat portali. milliy bazasi. 2. www.lex.uz O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari 3.

www.archive.uz 4. www.lex.uz 5. www.natlib.uz 6. www.rsl.ru 7. www.rgu.as.uk
8. www.e-library.ru

Fan dasturi Qo‘qon davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2025-yil 30-iyundagi 1-sonli qarori bilan tasdiqlangan.

Fan/modul uchun mas’ullar:

N. Saydaliyeva– « Texnologik ta’lim va kutuxonashunoslik » kafedrası stajyor o‘qituvchisi

Taqrizchilar:

S.N.Yo‘ldasheva – « Texnologik ta’lim va kutuxonashunoslik » kafedrası katta o‘qituvchisi .

Sh.To‘ychiyeva – « Texnologik ta’lim va kutuxonashunoslik » kafedrası katta o‘qituvchisi